

együtt, a nemzetek kifejlődése után is elképzelhető és követendő cél marad”.

Bizonyos, hogy Ján Kmet alapos és részletekbe hatoló munkáját nem elegendő csupán az itt alapul vett szempontból felmérni. Kétségtelen erényei közé tartozik a szlovák—délsláv érintkezések széles történelmi íven bemutatott, főleg az etnikai rokonságra tekintő, de gazdag történelmi dokumentációt is felvonultató, kronologikus rendszerezése, s hogy érveléséhez, okfejtéséhez mindkét (a szlovák és a délsláv) szakirodalmat fölülnyes biztonsággal kezeli. Tanulmányában arra törekszik, hogy elsősorban a kapcsolatok tényeit tárja fel, s ezek világánál értelmezze a két sláv nyelvterület, illetve kulturális zóna viszonyát. (Itt az olvasónak „legfeljebb” az lehet az észrevétele, hogy a hatalmas tényanyag nemegyszer háttérbe szorítja a szellemibb, tájékozódást.)

Elsősorban a szlavisztikai és szakmájszemponitú elemzéseknek a dolga lesz, hogy ennek az igényes munkának a filológiai, irodalomtörténeti eredményeire rámutasson. A magunk részéről mindössze néhány elvi és módszertani megjegyzést fűzhattünk Ján Kmet méreteiben is impozáns könyvéhez, azzal a szándékkal, hogy hozzájáruljunk a szellemi mozgások irányának pontosabb kijelöléséhez e közép-kelet-európai világ egymásba ékelt népeinek irodalmában. Szeretnénk hinni, hogy nem fölöslegesen és nem illetéktelenül. Noha nem egyértelműen, de arra akartunk emlékeztetni, hogy ma már mind elkerülhetetlenebbnek látszik, hogy a kétpólusú komparatiztikai kutatásokat többpólusúakká fejlesszük, mert egyre nyilvánvalóbb, hogy a történelmi, társadalmi, szellemi, kulturális jelenségek e térség népeinél még szorosabb oksági viszonyban vannak egymással, mint ahogy mindez idáig tudtuk.

SZELI István

ÁTRENDEZÉS ÉS REKAPITULÁCIÓ

Pap József: *Jegy*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1987

Pap József legújabb, gyűjteményes verseskötete a szokványostól eltérő élményben részesíti az olvasót. Aki a költő új verseit kéri számon, némi hiányérzettel csukja be a könyvet. Az előző Pap József-kötetektől ismert költeményeken kívül ugyanis a *Jegy* alig kínál fel néhány új verset, s a régiekkel való találkozásunk is többszörös: vannak ebben a könyvben olyan versek, amelyek már negyedízből látnak kötetben napvilágot. Pap József ritkán megszólaló, míves költőnk, aki ritkán terít új verset asztalunkra. A *Jegy* versei még inkább nyomatékosítják, érvényessé teszik erről a költészetéről szerzett eddigi tapasztalatunkat.

E költészet tömörítő, redukciós, lényegkristályosító szándékáról s ugyanakkor az epikus elemeket görgető Pap-versekről a jugoszláviai magyar irodalomkritika már évekkal ezelőtt nyilatkozott, kijelölve a költő poé-

tikai stratégiáját; s ez a stratégia a *Jegy* című verseskötetében sem mutat változást. Az élet apró mozzanatainak versbe emeléséről, költőnk némasággal kacérkodó poétikájáról vagy portréverseiről úgyszintén érdemben szóltak már azok, akik az eddigiek során figyelemmel kísérték e költészet alakulását. A már-már antologikussá vált, ismerős Pap József-versekkel való újratálalkozásunk során még inkább kirajzolódik előttünk e költészet jellegzetes, paradoxon nyugvó, két pillére: egyrészt az alig egymondatos versekkel állunk szemben — a „megtorpannak a szavak”, a „ma egy sort se”, a „tömör hallgatás”, az „eljutni a kimondhatatlanig napról napra”, az „úgy írni a verset, ahogyan nem lehet” (anti)lírai pillanataival —, másrészt az epikus bőbeszédűséget is kikapartítani tudó lírai szituációval, mely utóbbi eredményeképp egy-egy ciklus végén néhány újabb nagyvers is olvasható, jelezvén e költészet új csapásainak egyikét. Ilyen újabb, lírai helyzetjelentés a portréversek között is felfedezhető, legtöbb viszont a *Szenvedelmek gyermekhangon* ciklus költeményei között és a *Haiku*-ciklusban található.

A kötet súllyát, mint említettem, mégsem az új versek alkotják. Szintetikus költői vállalkozás a *Jegy*, amely az olvasó figyelmét is hangsúlyosan szintetikus látásra készíti. S.e szintézisen belül a költői műhely lényeges mozzanatára is fény derül: arra, hogy Pap József legújabb kötetében az átrendezés költői pillanatához érkezett. Ez az átrendezés csak látszatra az eddigi és új versek valamely logika szerinti ciklusokba szedése. Valójában több annál: a *Jegy* versei bizonyos élmény-, téma- és motívumkörök szerint nem csupán ciklusokba rendeződnek, hanem arról is vallanak, hogy Pap József kiteljesedő költői pályája során kiépített magának néhány állandó témakört, verseivel elkerített néhány olyan tematikus területet, amelyekhez költészetének különböző időszakasaiban vissza-visszatér. Éppen ezért kell ezt az „átrendezést” a kötet egyik legfőbb költői üzenetének, a *Jegy* egyik meghatározó poétikai elvének tartanunk. Nehéz lenne egy szóba tömöríteni egy-egy ilyen témakör pontos meghatározását, s fölöslegesen prózai munkát is végeznénk, hiszen találó és lényegre tapintó cikluscímek igazítanak el bennünket. Utaljunk csak az *Élő táj* verseire, amelyekben nemcsak a természeti, hanem a műalkotásokon, a festményeken is megelégedő táj tükröződik vissza. (Pap József tájversei emlékipertációk is, de ugyanakkor az emlékek devalválódását, a „kár itt bámészkodni” gesztusát is magukon viselik.) Vagy a *Fanyar bor* cikluscímre, amely hangulatilag s ízeivel is fedi azt a jelentéstartományt, amelyet az ide sorolt versek bejárnak. Legnagyobb fokú a kohézió a *Kényszerű viszonyban*, a *Mutatványos és a Földönjáró* című ciklusok között; az ide tartozó versek többnyire az ars poetica problémáit feszegetik, „a szó dolgáról”, a „kegyes erőszakról” szólnak a mindennapi mozzanatokból leszűrt bölcelet hangján. A *Kérditek, ki ez* ciklusban a lírai én a gyermekkorból szól, s innen már csak egy lépés a *Szenvedelmek gyermekhangon* című ciklus, ahol maga a gyermekor jelenik meg naiv humorával, bájával. A finom elhallgatások-kiszó-

lások váltakozásaiban itt a felnőtt lírai én és a gyermeki őszinteség hangja vibrál végig, s kölcsönöz kivételes lírát e többnyire megszólító s poénnal záruló verseknek.

A *Jegy* című versgyűjtemény újdonsága abban nyilvánul meg, hogy az egyes ciklusokon belül a negyvenes években íródott, kötetben eddig még nem közölt verseket is felszínre hozza. Ezek a rím és ritmus, a verszene bővületében íródott versek utólag újabb, Pap József egész költészetére vonatkozó felismeréssel szolgálnak: annak felismerésével, hogy Pap József is, mint annyi más költő, a rímes, ritmusos megszólalástól indult el, s érkezett a dalról való lemondás, a „micsoda ember ez, / hogy énekelni akar” gesztusának vállalásához. E lírai szemléletváltás korai állomásait jelzi az *Ősz és a Télutó* című vers, mely utóbbiból már antilírikus, hétköznapi pillanat is üzen: a „KREKA” révén a mindennapok rekvizituma vonul be a költészet tartományába.

A *Haiku*-versek képezik a kötet leginkább „felújított” ciklusát. Korai és elhamarkodott általánosításnak tűnne azt állítani, hogy Pap József a haikuban, ebben a nemes veretű, japán lírai műfajban talált rá költészetének igazi formájára. Az azonban nyilvánvaló e művek olvasásakor, hogy költőnk valóban egyik „testhezálló” műfajára lelt bennük. E háromsoros, kötött szótagszámú versekben Pap József valóban otthonra talált, akár Böndör Pál a wakákban. Lírájának novemberi napsugara annyira be ezeket a verseket, s esszenciálisan, atomjaiban villogtatja újra fel azokat a fényjeleket, amelyek költői opusának egészét bevilágítják. Az egyes haikukban szinte rekapitulációszerűen vonulnak fel újra az „élő táj”, a „fanyar bor”, az „emberpár” stb. képzetkörei, s e költészetből ismert virág- és madármotívumok is kiteljesednek. Az estike—napraforgó—buga, valamint a madaram—méhecském—fecs-kénk—csiga meg én s a napsugaracska motívumkörök nem csupán a haiku műfaji-tematikai szabályszerűségeire, szimbólumrendszerére utalnak. Legalább annyira a lírai én belső világából erednek, mint amennyire „külső” elvárások. A természeti képek filozófiai tartalma is immanens eredetű: az élet és a cselekvés értelme feletti tündődés során Pap József költészetének beért virágmagvaival „telnek meg” e versek, e „gyógyszerdobozkák”. A vers mondanivalója nem terheli a rajz könnyed vonalát. A kicsinyítő képzős, rebbenékeny, filigrán lírai alanyok s birtokos személyragos formáik (madaram, méhecském...) a lírai én és a megénekelte tárgy intim közelségéről vallanak — egy kivételes lírai intimitásról, eggyé olvadásról.

Pap József tehát új verseskönyvében lírájának tájait rajzolta fel, ezen vezetí végig olvasóját, hogy a kötet utolsó állomásaként haiku-verseinek szépséges darabjaiban e verstáj kövületnyi-pontos rajzát is felmutassa.